

soort	NB	FR	OV	UT	GL	NH	ZL	LI	ZH	datumgrens
Houtpantserjuffer (LESTVIRI)	5-11			14-10		4-11			4-11	18-11
Gewone panterjuffer (LESTSPON)	6-10									28-10
Zwervende pantserjuffer (LESTBARB)		14-10	13-10							19-10
Tengere pantserjuffer (LESTVIRE)	6-10	2-11	13-10							11-11
Noordse winterjuffer (SYMPPAED)		2-11	3-11							7-11
Watersnuffel (ENALCYAT)	5-11									3-11
Tengere grasjuffer (ISCHPUMI)		12-10								17-9
Kleine roodoogjuffer (ERYTVIRI)			13-10							28-10
Paardenbijter (AESHMIXT)	14-10	5-11	3-11	14-10						6-11
Venglazenmaker (AESHJUNC)				14-10						22-10
Blauwe glazenmaker (AESHCYAN)				14-10				27-10		1-12
Bruine glazenmaker (AESHGRAN)				14-10						29-10
Vierlek (LIBEQUAD)	5-10									30-9
Zwarte heidelibel (SYMPDANA)	5-11	2-11	13-10	14-10	1-11					14-11
Bloedrode heidelibel (SYMP SANG)					1-11					3-11
Steenrode heidelibel (SYMPVULG)	6-10	5-11	3-11				5-10			9-11
Bruinrode heidelibel (SYMPSTRI)	5-11	5-11		14-10	1-11	4-11	3-11	27-10		29-11
Bandheidelibel (SYMPPEDE)	13-10									13-10

Tabel: late waarnemingen in Nederland, najaar 2001. Boven de kolommen: afkorting provincienaam (zie verder tekst)

Over de naam Glazenmaker

In de Middeleeuwen vervoerden glazenmakers (glaszetters) glazen ruiten op een houten rek op hun rug, daar de combinatie van de toenmalige wegen en karren er weinig van over gelaten zou hebben. Die vaak grote glasplaten staken aan weerszijden van het lichaam uit en zagen er voor de toeschouwer uit als doorzichtige vleugels. Dit zou een reden geweest zijn voor het volk om echte libellen "glazenmakers" te noemen.

Dit verhaal heb ik ooit ergens gelezen of gehoord, maar ik weet niet meer waar. Ik heb me suf gezocht in alle boeken en artikelen die voor zoiets in aanmerking komen maar heb helaas niets kunnen vinden. Het zou heel goed kunnen dat deze theorie over de naam glazenmaker mij verteld is toen ik net bij de NJN kwam en me ging interesseren voor libellen. Als iemand weet waar dit verhaal vandaan komt, zou ik dat graag horen!

*Antoine van der Heijden
dragonflies@europe.com
<http://fly.to/dragonflies>*

De libellen van de Alde Feanen

In opdracht van It Fryske Gea, werd afgelopen seizoen (2001) door de auteur een aantal natuurterreinen van It Fryske Gea op libellen geïnventariseerd. Omdat de libellenfauna van de Alde Feanen nog vrij onbekend was, werd dit gebied in 2001 relatief vaker bezocht. Hiervan bestond alleen een lijstje met 19 soorten, voornamelijk waarnemingen uit 1995. In 2001 zijn daar vijf soorten aan toegevoegd, zodat het aantal soorten van de Alde Feanen 24 bedraagt.

De Alde Feanen is een uitgestrekt laagveengebied in het midden van Fryslân. Grofweg ligt het tussen Leeuwarden en Drachten. In het centrum ervan ligt het plaatsje Earnewâld en vlak daarbij het Prinsehôf. Het deel van het natuurgebied dat bij It Fryske Gea in eigendom en beheer is, is 2.187 ha groot. Het bestaat uit een combinatie van grote plassen, petgaten, rietvelden, veenmosrietland, elzenbroekbos, trilveen, schraalland, dotterbloemhooiland, blauwgrasland en

weidevogelgrasland. De Alde Feanen is Nationaal Park in oprichting en is als 'wetland' ook van internationale betekenis. Er komen een groot aantal zeldzame planten en vogels voor.

De meeste libellensoorten die gevonden zijn, horen bij de gewonere libellen in Nederland (zie tabel I). Een aantal is typisch voor laagveengebieden. Er ontbreken een aantal zeldzame indicatorsoorten van gezonde laagveenmoerassen zoals de Gevlekte witsnuitlibel (LEUCPECT) en Bruine korenbout (LIBEFULV).

Bijzonder was het massaal voorkomen van de Smaragdlibel (CORDAENE) in het vroege voorjaar. Zij vloog in de meer beboste delen. Ook de Glassnijder (BRACPRAT) werd in deze periode in behoorlijke aantallen waargenomen. Voor deze twee soorten vormen de Alde Feanen een belangrijk noordelijk bolwerk. Van de zeldzamere glazenmakers werden de Groene (AESHVIRI) en de Vroege Glazenmaker (AESHISOS) in de Alde Feanen aangetroffen, maar in beduidend lagere aantallen dan de eerste twee soorten. Op dit moment zijn in de Alde Feanen weinig wateren met Krabbescheer. De Groene glazenmaker (AESHVIRI) werd alleen voortplantend waargenomen in de enige sloot in het gebied waarin Krabbescheer groeit. Ook de Vroege glazenmaker (AESHISOS) werd bij deze sloot enige malen gezien. Deze krabbescheersloot is daarom zeer belangrijk. Deze sloot is ook de enige plaats in het gebied waar de Kleine roodoogjuffer (ERYTVIRI) werd gezien. De Metaalglanslibel (SOMAMETA) komt door het hele gebied voor maar altijd maar met één of enkele individuen. In 2001 werd een kleine populatie van de Noordse witsnuitlibel (LEUCRUBI) ontdekt. Het ging hier om een tiental exemplaren rond een trilveentje omringd door elzenbroekbos. Wat verder opviel was het massale voorkomen van de Variabele waterjuffer (COENPULC). Begin mei werden duizenden exemplaren tegelijk gezien. De Zwarte (SYMPDANA) en de Bloedrode heidelibel (SYMP SANG) kwamen zeer lokaal voor in 2001. Of deze soorten zich hier voortplanten is onduidelijk. Van de Bruinrode heidelibel (SYMPSTRI) zijn alleen oude (1995) vondsten bekend. In 2001 werd ze niet waargenomen. Hetzelfde geldt voor de Geelvlekheidelibel (SYMPFLAV) die overal in Fryslân afwezig leek te zijn in 2001. Tenslotte was het vrijwel ontbreken van een algemene soort als de Watersnuffel (ENALCYAT) opvallend. Kan het zijn dat deze soort zich niet thuis voelt in de laagveengebieden? Ze was in het zuidoosten van

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	Voorkomen in Alde Feanen	Laatst bekende waarnemingsjaar
<i>Lestes sponsa</i>	Gewone pantserjuffer	Lokaal, maar weinig	2001
<i>Lestes viridis</i>	Houtpantserjuffer	Lokaal algemeen	2001
<i>Coenagrion pulchellum</i>	Variabele waterjuffer	Zeer algemeen!	2001
<i>Erythromma najas</i>	Grote roodoogjuffer	Algemeen	2001
<i>Erythromma viridulum</i>	Kleine roodoogjuffer	Lokaal, zeldzaam	2001
<i>Pyrrhosoma nymphula</i>	Vuurjuffer	weinig	2001
<i>Enallagma cyathigerum</i>	Watersnuffel	Zeldzaam!	2001
<i>Ischnura elegans</i>	Lantaarntje	Algemeen	2001
<i>Aeshna cyanea</i>	Blauwe glazenmaker	Vrij algemeen	2001
<i>Aeshna grandis</i>	Bruine glazenmaker	Algemeen	2001
<i>Aeshna isosceles</i>	Vroege glazenmaker	Zeldzaam	2001
<i>Aeshna mixta</i>	Paardenbijter	Algemeen	2001
<i>Aeshna viridis</i>	Groene glazenmaker	Zeldzaam	2001
<i>Brachytron pratense</i>	Glassnijder	Vrij algemeen	2001
<i>Cordulia aenea</i>	Smaragdlibel	Lokaal algemeen	2001
<i>Somatochlora metallica</i>	Metaalglanslibel	Vrij algemeen	2001
<i>Orthetrum cancellatum</i>	Gewone oeverlibel	Algemeen	2001
<i>Sympetrum danae</i>	Zwarte heidelibel	Lokaal in klein aantal	2001
<i>Sympetrum flaveolum</i>	Geelvlekheidelibel	Soms vrij algemeen	1995
<i>Sympetrum sanguineum</i>	Bloedrode heidelibel	Lokaal in klein aantal	2001
<i>Sympetrum striolatum</i>	Bruinrode heidelibel	Niet in 2001	1995
<i>Sympetrum vulgatum</i>	Steenrode heidelibel	Algemeen	2001
<i>Libellula quadrimaculata</i>	Viervlek	Vrij algemeen	2001
<i>Leucorrhinia rubicunda</i>	Noordse witsnuitlibel	Lokaal zeldzaam	2001

Tabel 1. Aangetroffen libellen in de Alde Feanen

Fryslân op vennetjes juist één van de talrijkere libellensoorten.

Op het eerste gezicht lijken de Alde Feanen een paradijs voor libellen. Het is waterrijk en zeer gevarieerd. Toch werden er weinig zeldzame en kenmerkende soorten voor laagveenmoerassen aangetroffen. Ook de aantallen van veel libellensoorten waren geringer dan verwacht. Waarschijnlijk heeft dit te maken met het ontbreken van grotere oppervlakten gevarieerde en goed ontwikkelde verlandingsstadia. Ook heeft het boezemwater een grote invloed op het gehele gebied, waardoor er weinig lokale verschillen in waterkwaliteit zijn. In de toekomst zullen libellen hopelijk een meer prominente rol kunnen spelen bij het beheer van dit laagveengebied als indicatoren voor de aan- of afwezigheid van bepaalde watertypen.

E. Peter de Boer, medewerker afd. Planning & Onderzoek It Fryske Gea
E-mail: P.de.boer@fryskegea.nl

Voorlopige lijst van de libellen van de stad Utrecht

Sinds kort houden we weer de Utrechtse libellen-avonden. Op de afgelopen maandagavond (3 september 2001) hebben we gepraat over de libellen van de stad Utrecht. Dit was naar aanleiding van de Stichting Ecologisch advies (StEA) die probeert zoveel mogelijk waarnemingen in en van mensen in de stad Utrecht te krijgen.

Met de 8 aanwezige libellenkenners werd op deze avond een voorlopige lijst samen te stellen van de

libellen van de stad Utrecht. Hierin hebben we vijf categorieën gehanteerd (zie legenda bij tabel) We hebben voor deze lijst ten eerste gebruik gemaakt van ons geheugen. Ten tweede hebben we de gegevens uit de voorlopige atlas gehaald voor oude waarnemingen. We hopen met behulp van deze lijst een begin te maken aan een goed overzicht van het voorkomen van libellen in de stad Utrecht. Plekken waar nog naar libellen zou kunnen worden gezocht zijn: de Oude Hortus aan de Nieuwe gracht, Hortus op Fort Hoofddijk, Plas Laagraven en de Vecht bij Zuilen. Met dank aan Annelies Wijnbeek, Annemarie, Johan Zwanenburg, Erik Crins, Kees Goudsmits, Weia Reinboud en Tienke de Groot.

Marcel Wasscher
marcelhilair@hetnet.nl

Legenda bij tabel 1:

- vpl** Zeker voortplantende soorten: larvenhuidjes of zeer jonge individuen gezien
- mvp** Mogelijk voortplantende soorten: regelmatig waargenomen soorten, waarvan echter nog niet met zekerheid voortplanting is waargenomen
- wrn** Waargenomen soorten: de afgelopen 25 jaar waargenomen soorten
- omg** In de omgeving waargenomen soorten: in deze kolom staat de afstand waarop een soort van de stadsgrens is waargenomen in km
- vrg** Vroeger voor 1975 waargenomen soorten